

“Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΑΖΩΤΟΥ,”

Τοῦ Καθηγητοῦ

Νίκου Κιτσιίκη

I. Τὰ λιπάσματα στὴν Ἑλλάδα

Προτοῦ εἰσελθῶ στὸ θέμα τῆς ἰδρυθείσης βιομηχανίας ἀζωτούχων λιπασμάτων στὴν περιοχὴν Πτολεμαΐδος θεωρῶ χρήσιμον νὰ εἶπω ὀλίγα διὰ τὴν λιπασματολογικὴν πολιτικὴν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος διὰ τὴν πορείαν τῆς χημικῆς λιπάνσεως καὶ τῆς σχέσεως τῶν λιπαντικῶν στοιχείων πρὸς ἄλληλα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προπολεμικῶς, μέχρι τοῦ 1939, ἡ κατανάλωσις λιπασμάτων ἦτο πολὺ μικρά. Τὸ 1939 λ.χ. εἰσήχθησαν μόνον 140.000 τόννοι λιπασμάτων, ἡ σχέσις δὲ τότε τῶν διαφόρων λιπαντικῶν στοιχείων ἦτο Ἄζωτον 1, Φωσφορικὸν λιπάσμα 2 καὶ Κάλι 0,4. Ἡ σχέσις αὐτὴ ἦτο ἰδία σχεδὸν δι' ὄλα τὰ πρὸ τοῦ 1939 ἔτη. Μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωσιν ἐδόθη μεγάλη ὠθησις εἰς τὴν χημικὴν λιπάνσιν, τότε δὲ καὶ ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τῶν λιπασμάτων εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἐνῶ προπολεμικῶς ἐχρησιμοποιούντο κυρίως εἰς Κρήτην, Πελοπόννησον, Ἀττικὴν καὶ Μακεδονίαν. Τὸ 1954 κατηναλώθησαν 432.000 τόννοι, δηλαδὴ ὑπερετριπλασιάσθη ἀπὸ τοῦ 1939 ἡ χρῆσις λιπασμάτων, μετεβλήθη δὲ ἐντελῶς καὶ ἡ ἀναλογία τῶν χρησιμοποιουμένων λιπαντικῶν στοιχείων. Ἡ σχέσις λ.χ. διὰ τὸ ἔτος 1957 - 58 συνεχιζομένη καὶ σήμερον, σύμφωνα μὲ τὸ Δελτίον τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης, ἦτο Ἄζωτον 1 πρὸς 0,79 Φωσφορικόν, πρὸς 0,12 Κάλι, δηλαδὴ ἐφαρμόζονται σήμερον πολὺ περισσότερον ἀζωτούχα λιπάσματα, πολὺ ὀλίγα δὲ φωσφορικὰ καὶ καλίου. Ἡ σχέσις αὐτὴ θεωρεῖται δυσμενῆς ἀπὸ μερίδα γεωπόνων τοὺς εἰδικῶς ἀσχοληθέντας μὲ τὴν λιπασματολογίαν. Ὑποστηρίζουν ὅτι ἦτο καλυτέρα ἡ προπολεμικὴ σχέσις τοῦ 1 πρὸς 2, ἀζώτου πρὸς φώσφορον, ἀπὸ τὴν σημερινήν. Τὸ Δελτίον τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης λέγει: «Ἡ σχέσις καλίου καὶ φωσφόρου ἐξακολουθεῖ παρὰ τὰ ληφθέντα μέτρα νὰ παραμένῃ χαμηλὴ» καὶ συνιστᾷ τὴν αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως φω-

σφορικῶν καὶ καλιούχων λιπασμάτων, ὥστε νὰ μεταβληθῇ ἡ σχέσις ὑπὲρ αὐτῶν. Οἱ ὑποστηρίζοντες περισσότερον φωσφορικὰ καὶ καλιούχα λιπάσματα ἐπικαλοῦνται τὸ γεγονός ὅτι «εἰς ἄλλας Μεσογειακὰς Χώρας γεωργικῶς προηγμένας, ἡ σχέσις τῶν λιπαντικῶν στοιχείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἦτο ἡ ἐξῆς: Πορτογαλία: Ἄζωτον 1, Φωσφορικὸν 2, Κάλι 0,1. Ἰσπανία: 1 πρὸς 1,75 πρὸς 0,5. Γαλλία: 1 πρὸς 1,85 πρὸς 1,5. Ἰταλία: 1 πρὸς 1,70 πρὸς 0,18. Κύπρος: 1 πρὸς 2,4 πρὸς 0,05. Ἀλγέριον 1 πρὸς 3 πρὸς 1,20. Μαρόκον: 1 πρὸς 7 πρὸς 1,76.

Αὐταῖ αἱ σχέσεις κατὰ μέσον ὄρον πλησιάζουν περισσότερον πρὸς τὰς προπολεμικὰς τῆς Ἑλλάδος, παρὰ πρὸς τὰς σημερινὰς. Πολλοὶ λιπασματολόγοι (βλ. Νεύρου «Ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς βιομηχανίας Ἀζώτου ἐν Ἑλλάδι», «Χημικὰ Χρονικά», Μάϊος 1956) ὑποστηρίζουν ὅτι διαταράχθη μεταπολεμικῶς ἡ ἰσορροπία καὶ πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ, διότι αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ ἀζωτομανία ἔχει δυσάρεστα ἀποτελέσματα διὰ τὴν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν παραγωγὴν τῶν διαφόρων γεωργικῶν κλάδων. Ὑποστηρίζεται ὅτι αἱ ὑπερβολαὶ αὐταὶ εἰς τὴν χρῆσιν ἀζώτου ὀδηγοῦν εἰς ὑπέρμετρον βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀλλὰ ἐπὶ ζημίαν τῆς καρποφορίας των. Τὰ προϊόντα προσβάλλονται εὐκολώτατα καὶ τὸ φυτὸν καθίσταται εὐπαθές. Ἐλαττοῦται ἡ ἀντοχὴ του, βλάπτεται ἡ γεῦσις καὶ ἡ ποιότης τῶν προϊόντων. Ἡ εἰς τὸ ἐλάχιστον χρῆσις καλίου ἀποτελεῖ σφάλμα. Πολλοὶ γεωπόνοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ μέχρι τοῦδε πολιτικὴ ἔβλαψεν ἰδίως εἰς τὰ σιτηρά, ὅσον καὶ εἰς ὄλας γενικῶς τὰς δενδρώδεις καλλιεργείας καὶ εἰς ἄλλα πολύτιμα προϊόντα μας, λόγου χάριν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ μεταβληθῇ. Τώρα ἐὰν τὴν ἀνάγκην πυκνῶν ὑπερφωσφορικῶν ἀπεδέχθη ἡ τέως

Κυβέρνησις εϋνοήσασα τὴν ἴδρυσιν δύο ἐργοστασίων τριπλῶν ὑπερφωσφορικῶν ἀποτελεῖ ἄλλην ἱστορίαν.

Εὰν αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν σκέψιν τῆς αὐξήσεως τῶν φωσφορικῶν λιπασμάτων καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ὀρθῆς ἀναλογίας λιπαντικῶν στοιχείων, ἴσως ἡ σκέψις αὕτη νὰ εἶναι ἀξιόλογος καὶ ἀξία ἐπικροτήσεως. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἀπετέλεσε κανόνα πλέον ἢ ἴδρυσις βιομηχανιῶν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε καὶ ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει προγραμματισμένης οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἀσφαλῶς δὲ δὲν προηγήθη μελέτη τῶν λιπασματολογικῶν μας ἀναγκῶν τῆς ἰδρύσεως τῶν δύο ἐργοστασίων. Βεβαίως ὑπάρχουν ἄλλοι πολὺ περισσότερον ἐμοῦ ἐνδεδειγμένοι νὰ ἐκφέρουν γνώμην ἐπὶ θεμάτων λιπασματολογίας. Πάντως τὸ θέμα δὲν ἔχει ἀποσαφηνισθῆ ἀπὸ τὸ ἐπίσημον κράτος καὶ αἱ διαφοραὶ ἀπόψεων συνεχίζονται.

Πολλοὶ λόγου χάριν ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀποψις τῆς χρησιμοποίησεως λιπασμάτων φωσφορικῶν καὶ καλιούχων σὲ προπολεμικὰς ἀναλογίας ἐν σχέσει μὲ τὸ Ἄζωτον εἶναι πραγματικὴ σπατάλη, ἡ ὁποία ἐπεβλήθη μὲσω τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς παλαιότερα καὶ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων διὰ λόγους κερδοσκοπίας, ἰδιαίτερα, μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ὄχι ἀπλῶν ἀλλὰ συνθέτων λιπασμάτων.

Ἡ διάστασις αὕτη γνωμῶν τῶν εἰδικῶν ἐπὶ τόσον θεμελιώδους τεχνικοῦ καὶ μεγάλης οἰκονομικῆς σημασίας ζητήματος καὶ ἡ ὁποία ὑφίσταται ἀπὸ τὴν προπολεμικὴν περίοδον ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι στὸν τομέα τῆς ἐρεῦνης εὐρισκόμεθα ἀκόμη καὶ σήμερον σὲ κατάστασιν ὑποαναπτύξεως.

Τὸ ἐδαφολογικὸν Ἰνστιτούτον μας καὶ αἱ Γεωργικαὶ Ὑπηρεσίαι μας στερούμεναι μέσεων τεχνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ εἰδικευμένου προσωπικοῦ δὲν κατάρθωσαν ν' ἀναπτύξουν τὸ δίκτυον τῶν πειραματικῶν σταθμῶν καὶ νὰ ἀναλύσουν τὰ ἐδάφη, τὰ φυτὰ καὶ τὰ προϊόντα μας σὲ ἀριθμὸν καὶ βαθμὸν ποῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐνδείκνυται.

Ἔτσι δὲν εἶναι σὲ θέσιν νὰ δώσουν ἀπάντησιν θετικὴν ποῖαι εἶναι μὲ ἀκριβολογίαν ἐπιστημονικὴν οἱ ποσότητες καὶ ποιότητες τῶν λιπασμάτων ποῦ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται σὲ κάθε εἰδικὴν περίπτωσιν φυτοῦ, ἐδάφους καὶ κλίματος, ὥστε νὰ λαμβάνεται τὸ ἰκανοποιητικώτερον ἀποτέλεσμα.

Τονίζομεν τὸ σημεῖο αὐτό, γιατί εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα μας παραλλάζουν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ θέσιν σὲ θέσιν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον ζήτημα τῆς πολιτικῆς λιπάνσεως, τὸ ζήτημα τῆς ἀναλογίας τῶν διαφόρων λιπασμάτων ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπανερχόμεθα κατωτέρω. Θὰ ἤθελον ὁμῶς νὰ πληροφορήσω τὸν ἀναγνώστην ὅτι ἡ Ἐταιρεία Κόππερς, ἀπὸ ἐτῶν ἔχει ἀσχοληθῆ

καὶ ἔχει μελετήσῃ τὰ ζητήματα τῶν ἐλληνικῶν λιπασμάτων, κατόπιν προσκλήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔχει εἰσηγηθῆ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀμερικανικῆς μεθόδου διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λιγνιτῶν τῆς Πτολεμαΐδος. Αὕτη εἰσηγήθη ἄλλοτε τὴν χρησιμοποίησιν ὡς ἄζωτούχου λιπάσματος τῆς οὐρίας, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ περιεκτικὴ εἰς ἄζωτον ἀντὶ τῆς θεικῆς. Ἡ περιεκτικότης τῆς οὐρίας εἰς ἄζωτον εἶναι 45,5% ἐνῶ τῆς νιτρικῆς ἀμμωνίας 34%, τῆς θεικῆς ἀμμωνίας 21%. Τὰ τελευταῖα χρόνια ἔχομεν μεγάλην στροφὴν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὰ θέματα αὐτὰ καὶ προτίμησιν πρὸς τὴν οὐρίαν ὡς ἄζωτούχου λιπάσματος. Ἐὰν παρασκευάζετο ἀπὸ οὐρίαν ἄζωτούχον λίπασμα αὐτὸ θὰ ἦτο πολὺ εὐθηνότερον.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὑπάρχουν ἀντιρρήσεις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς οὐρίας ὅπως λόγου χάριν τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ὄργανικῆς Χημικῆς Τεχνολογίας εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον κ. Σακελλαρίου, ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος δὲν ἔχει ὀργανικὰς ἐνώσεις, δὲν ἔχει τοὺς ὠφελίμους μικροοργανισμοὺς, οἱ ὁποῖοι τρεφόμενοι ἀπὸ τὸ ἄζωτον τὸ περιεχόμενον εἰς τὴν οὐρίαν ὑπὸ ἀμιδικὴν μορφήν νὰ μετατρέπου τὰ φυσικὰ ὑπολείμματα εἰς φυτικὴν γῆν (Humus). Ἀντιθέτως ὑποστηρικτῆς τῆς οὐρίας εἶναι ὁ καθηγητῆς τῆς Ὄργανικῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον κ. Α. Ζέρβας.

Ἐφαρμόζεται ἡ οὐρία ἰδίως εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰσάγεται παρ' ἡμῖν.

Τὸ κόστος ἐνὸς κιλοῦ ἄζωτου, κατὰ τὸν κ. Νεῦρον, ὑπὸ μορφήν θεικῆς ἀμμωνίας εἶναι 46% ὑψηλότερον τοῦ ὑπὸ μορφήν οὐρίας.

Ὁ κ. Νεῦρος εἰδικὸς χημικὸς λιπασματολόγος, ὑποστηρίζει μὲ πολλὴν θερμὴν τὴν χρῆσιν οὐρίας.

Ὁ κ. Σακελλαρίου εἶναι πολὺ ἐπιφυλακτικὸς. Ἄν καὶ εἰσάγωμεν τώρα οὐρίαν ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, νομίζει ὅτι εἶναι ἀμφίβολος ἡ σκοπιμότης τῆς, διότι φρονεῖ ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος κατάλληλον δι' αὐτὴν τὴν λίπανσιν. Ὁ Κόππερς, ὅπως εἶπα, προετίμησε τὴν οὐρίαν. Θὰ ὑπάρχη ἐξ αὐτῆς μεγάλη οἰκονομία. Ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἤμπορούσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τρία ἑκατομμύρια δολλάρια τὸν χρόνον, ἐὰν χρησιμοποιοῦμεν ἀποκλειστικῶς οὐρίαν καὶ νιτρικὴν ἀμμωνίαν ἀντὶ ἄλλων ἄζωτούχων λιπασμάτων. Δὲν ἐπέισθην ἀπὸ τὰς ἀντιρρήσεις εἰς τὴν χρῆσιν οὐρίας. Νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ ἐπανεξετασθῆ τὸ δλον ζήτημα.

Ὁ κ. Χ. Βασματζίδης («Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος», 19.7.56) τότε διευθυντῆς τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ σήμερον βουλευτῆς Χαλκιδικῆς, ἀντικρούει εἰς πολλὰ σημεῖα τὸν κ. Νεῦρον — ὑπέρμαχον τῆς ἐφαρμοσθείσης προπολεμικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τῆς λιπάνσεως — καὶ ὑπεραμύνεται τῆς μεταπολεμικῆς λιπασματολογικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους. Γράφει εἰς τὸ ἄρθρον του: «Εἰς τὴν Ἑλλάδα ποῦ ἔχομεν ξηροθερικὸν κλίμα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μονοκαλλιέργειαν αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἄζωτου εἶναι μεγαλύτεραι ἢ εἰς τὰς ἄλλ-

λας χώρας και τὸ ἄζωτον ἀποτελεῖ τὸν κύριον συντελεστὴν τῆς ἀποδόσεως τῆς λιπάνσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς χώρας τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὅπου τὸ κλίμα καὶ τὸ σύστημα καλλιεργείας διευκολύνουν τὴν συγκράτησιν τοῦ ἀζώτου ὑπὸ τοῦ ἔδαφους». Ὑποστηρίζει ὅτι «τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης τοῦ ἐδαφολογικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ αἱ μεταπολεμικαὶ ἐφαρμογαὶ τῆς λιπάνσεως ὑπὸ τῶν γεωργῶν ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ προπολεμικὴ σχέσις τοῦ ἀζώτου πρὸς τὸ φωσφόρον ἦτο ἀντικανονικὴ». «Πάντως — λέγει — εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ σχέσις ἀζώτου πρὸς φωσφόρον δὲν δύναται νὰ ἀποσπῆ σοβαρῶς ἀπὸ τὸ 1:1).

Αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὰ καταναλισκόμενα ἀζωτούχα λιπάσματα εἶναι 60% εἰς τὴν νότιον καὶ νησιωτικὴν Ἑλλάδα καὶ 40% εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα. Τὸ γεγονός αὐτὸ δημιούργησε ἄλλοτε τὴν σκέψιν, ὅτι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ γίνουν δύο ἐργοστάσια λιπασμάτων, ἓνα εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα, εἰς τὴν Πτολεμαίδα διὰ τῆς ἐξαερίσεως τοῦ λιγνίτου καὶ ἄλλο εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα, δυναμικότητος ἐκάστου 37.000 τόννων. Αὐτὸν τὸν χωρισμὸν, τὸν εἶχεν ὑποστηρίξει μάλιστα ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς Ἀσκητόπουλος καὶ ἔλεγε ὅτι τὸ τῆς νοτίου Ἑλλάδος θὰ ἔπρεπε νὰ συνδυασθῆ μετὰ τὸ διϋλιστήριον πετρελαίου. Συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν δύο ἐργοστασίων ἢ ἀποφίσι ὅτι τὸ ὄριον τῆς καλυτέρας ἀποδόσεως τῶν ἐργοστασίων ἀζωτούχων λιπασμάτων εἶναι μετὰ τὴν παραγωγὴν τῶν 40.000 τόννων ἀζώτου ἐτησίως, ὅτι ἡ παραγωγὴ αὐτῆ τῶν 74.000 τόννων ἢ προβλεπομένη ἀπὸ τὴν ἐν ἐφαρμογῇ σύμβασιν εἶναι ὑπερβολικὴ, ὅτι δὲν ἔχομεν οἰκονομίαν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἔχομεν ἓνα ἐργοστάσιον πολὺ μεγάλης ἀποδόσεως. Εἰς πολλὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἡ δυναμικότης τοῦ ἐργοστασίου ἀζώτου εἶναι μικροτέρα. Ἡ Ἰταλία π.χ. ἔχει ἑπτὰ ἐργοστάσια, δυναμικότητος 15 - 40.000 τόννων ἀζώτου, ἡ Γαλ-

λία ὀκτὼ μέχρι 40.000 τόννων ἀζώτου καὶ ἐν μόνον τῶν 110.000. Τὸ Βέλγιον ἔχει πέντε ἐργοστάσια, τὸ μεγαλύτερον τῶν ὁποίων εἶναι δυναμικότητος 35.000 τόννων ἀζώτου.

Ἡ Πτολεμαῖς ἐξελέγη ὀρθῶς, ὡς ἐργοστάσιον τοῦ ἀζώτου εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα ἐφ' ὅσον τὸ ὑδρογόνον θὰ ἐλαμβάνετο δι' ἐξαερίσεως τοῦ λιγνίτου καὶ ὄχι ἀπὸ μαζούτ. Ὁ λιγνίτης τῆς Πτολεμαίδος περιέχει 60% ὑγρασίαν καὶ 25% τέφραν. Εἶναι εὐτελέστατον ὑλικὸν πρὸς μὴ κακοφανισμόν μας, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιδέχεται καμμίαν μεταφοράν. Ἡ ἐπιτόπιος χρησιμοποίησις του εἶναι ἐνδειγμένη. Ἐὰν εἶχομεν δύο ἐργοστάσια, θὰ εἶχομεν μεγάλην οἰκονομίαν μεταφορικῶν. Αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι δὲν θὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ μεταφέρωμεν εἰς τόσῃν μεγάλην ἀπόστασιν γύψον, ἰδίως ἀπὸ τὴν Κρήτην ἢ τὸν σιδηροπυρίτην, ἐὰν γίνῃ χρῆσις σιδηροπυρίτου, διὰ τὴν παραγωγὴν θεικῆς ἀμμωνίας. Ὑπῆρχε τότε ἡ ἀντίρρησις ὅτι δὲν ἐπαρκοῦν ὑγραέρια, καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ μαζούτ, ὅτι αὐτὸ σημαίνει δαπάνην συναλλάγματος, διότι θὰ ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγωμεν περισσότερον ἀργὸν πετρέλαιον.

Αὐτὰ τὰ ὀλίγα λιπασματολογικὰ ἤθελον νὰ εἶπω τὰ ὁποῖα σαφῶς διαπιστώνουν τὴν ἔλλειψιν προγραμματισμοῦ καὶ μελετῶν. Εἶμαι σύμφωνος ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ τὸ ἐργοστάσιον ἀζωτούχων λιπασμάτων ἀλλά, διὰ τοὺς λόγους τοῦ θ' ἀναπτύξω κατωτέρω ἔπρεπε νὰ προβλεφθῆ ἡ ἴδρυσις τοῦ Β' Διϋλιστηρίου καὶ τοῦ ἐργοστασίου ἀμμωνίας μετὰ χρησιμοποίησιν μαζούτ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὑδρογόνου, ἔπρεπε νὰ προβλεφθῆ ἡ σύνδεσις μας μετὰ τὴν Κοινὴν Ἀγορὰν δεδομένου ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπεδιώκετο.

II. Τὸ ἐργοστάσιον ἀζωτούχων λιπασμάτων

Τὸ ἐργοστάσιον ἀζωτούχων λιπασμάτων ἀποτελεῖ βασικὴν βιομηχανίαν μεγάλης καὶ πρωταρχικῆς σημασίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Ἡ βαρεῖα αὐτῆ χημικῆ βιομηχανία θὰ εἶχε τὸ προσὸν ὅτι αἱ χρησιμοποιούμεναι πρῶται ὕλαι θὰ ἦσαν ἐγχώρια, δηλαδὴ λιγνίτης, γύψος, ἀσβεστόλιθος, ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Τὸ πρῶτον προϊόν αὐτῆς εἶναι ἡ ἀμμωνία ἀποτελοῦσα ἐνωσησιν ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου. Ὑδροποιεῖται ὁ ἀήρ καὶ διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως τοῦ ὑδροποιηθέντος ἀέρος πρὸς διαχωρισμὸν τοῦ ἀζώτου ἀπὸ τοῦ ὀξυγόνου (σημεῖον ζέσεως τοῦ ὑγροῦ ἀζώτου — 195°K, τοῦ ὑγροῦ ὀξυγόνου — 182,5°K), λαμβάνεται τὸ ἄζωτον. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὑδρογόνου γίνεται ἐξαερίω-

σις τοῦ λιγνίτου Πτολεμαίδος. Ὁ λιγνίτης ἀφοῦ ξηρανθῆ, λειοτριβηθῆ προσάγεται εἰς ἀεριογόνον ὅπου μετὰ ὀξυγόνου καὶ ὑδρατμῶν μᾶς δίδει ὑδαταέριον δηλαδὴ μίγμα μονοξειδίου τοῦ ἀνθρακος καὶ ὑδρογόνου. Ἀπομονοῦται τὸ ὑδρογόνον, ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ παραχθέντος ἀζώτου καὶ ὑπὸ ὑψηλῆς πίεσεως καὶ θερμοκρασίας παρουσίᾳ καταλυτῆρων, δηλαδὴ εἰδικῶν βοηθητικῶν οὐσιῶν, ποὺ χωρὶς νὰ μετέχουν εἰς τὴν ἀντίδρασιν τὴν διεγείρουν, τὴν ἐπιταχύνουν καὶ τὴν προσανατολίζουν πρὸς ὠρισμένην κατεύθυνσιν, δίδει τὴν ἀμμωνίαν.

Ἐκ τῆς ἀμμωνίας παράγονται πρῶτον νιτρικὸν ὄξύ, κατόπιν νιτρικὴ ἀμμωνία, ποὺ ἀποτελεῖ ἐν τῶν σημαντικωτέρων ἀζωτούχων λιπασμάτων περιεκτικότητος 34% εἰς ἀζωτον καὶ ἀναμεμιγμένη μετὰ ἀσβεστόλιθον, τὴν

άσβεστούχον Νιτρικήν άμμωνίαν περιεκτικότητος 20,5% εις άζωτον. Η άμμωνία αναμιγνύεται με διοξειδίου του άνθρακος και υποβαλλομένη εις αντίδρασιν με γύψον, δηλαδή ένυδρον θειϊκόν άσβέστιον, δίδει άλλο σημαντικό άζωτούχον λίπασμα την θειϊκήν άμμωνίαν περιεκτικότητος 21%.

Η σύμβασις προβλέπει την κατασκευήν εργοστασίου άζωτούχων λιπασμάτων εις Πτολεμαΐδα δυναμικότητος 74.000 τόννων άζώτου, (που δίδουν 90.000 τόννους άμμωνίας) συγκεκριμένως δέ την παραγωγήν 165.000 τόννων θειϊκής Άμμωνίας, 135.000 τόννων Νιτρικής Άμμωνίας και Άσβεστούχου Νιτρικής Άμμωνίας και 6.000 τόννων άνύδρου άμμωνίας. Το εργοστάσιον θα καλύπτη τὸ σύνολον τῶν ἀναγκῶν τῆς Χώρας εις άζωτούχα λιπάσματα δεδομένου ότι η Άγροτική Τράπεζα εισάγει εκ του έξωτερικού περίπου 354.000 τόννους άζωτούχων λιπασμάτων ίσοδυναμούντων πρὸς 70.670 τόννους άζώτου. Επί πλέον άραιά υπερφωσφορικά λιπάσματα 165.000 πυκνά υπερφωσφορικά 26.000, καλιούχα λιπάσματα 11.000 τόννους.

Είς τὸν διεθνή διαγωνισμόν διενεργηθέντα τὸ 1958 διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ εργοστασίου ἔλαβον μέρος ἕξ οἴκοι τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Η Ἑλβετοβελγικὴ Ammonia Casale καὶ ἡ γερμανικὴ Fr. Ude ἐπρότειναν τὸ ἀμερικανικὸν σύστημα ἑξαεριώσεως Korppers τὸ προκριθὲν ἐν τέλει ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ ἀνέλαβον ἀπὸ κοινοῦ τὸ ἔργον.

Εἰδικώτερον ἡ μὲν Ammonia Casale τὸ τιμῆμα τοῦ εργοστασίου τὸ περιλαμβάνον τὴν ἐγκατάστασιν προπαρασκευῆς καὶ ἑξαεριώσεως τοῦ λιγνίτου ὡς καὶ τὰς λοιπὰς ἐγκαταστάσεις, μέχρι καὶ τῆς συνθέσεως τῆς άμμωνίας, ὁ δὲ οἶκος Fr. Ude ἅπαντα τὰ λοιπὰ τμήματα τοῦ εργοστασίου, τὰ περιλαμβάνοντα τὰς ἐγκαταστάσεις θειϊκῆς, Νιτρικῆς καὶ Άσβεστούχου Νιτρικῆς Άμμωνίας. Αἱ δύο Ἐταιρεῖαι ἐδέχθησαν νὰ συντονίσουν τὰς ἐργασίας των καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πείρας των διὰ τὴν κατασκευὴν ὀλοκλήρου τοῦ εργοστασίου τῶν Άζωτούχων λιπασμάτων.

Σχετικῶς μετὰ τὰ προηγηθέντα διὰ τὴν σύναξιν τῆς συμβάσεως πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῆ ἡ ἀστάθεια τῶν γινωμῶν καὶ ἡ παλιμβουλία τοῦ Δανοῦ τεχνικοῦ συμβούλου Torpse ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς καλυτέρας μεθόδου ἑξαεριώσεως τοῦ λιγνίτου. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἔχομεν εἰδικὰ τεχνικά στελέχη διὰ τὴν μελέτην τοιοῦτων ἐγκαταστάσεων, ἡ πείρα ἀπέδειξε ὅτι οἱ ξένοι τεχνικοὶ σύμβουλοι δὲν ἀναπληροῦν αὐτὸ τὸ κενόν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ αὐτοὺς ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον δι' ἓν ἔργον τοιαύτης ἐθνικῆς σημασίας καὶ ὅχι διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἄλλων συμφερόντων ἰδιωτικῶν ἢ πολιτικῶν ἢ σχετιζομένων μετὰ τοὺς βιομηχανικοὺς προσα-

νατολισμοὺς καὶ ἐπεκτατικὰς ἐπιδιώξεις τῶν ξένων κρατῶν.

Παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις αὐτὰς διὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Δανοῦ Συμβούλου, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἡ προτίμησις ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ σύστημα Κόππερς ἦτο δικαιολογημένη καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἐπίκρισις διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐφ' ὃσον οὐδὲν πρόγραμμα προέβλεπε δεύτερον διῦλιστήριον, δηλαδή τὴν εἰσαγωγήν μεγίστων ποσοτήτων ἀργοῦ πετρελαίου καὶ τὴν ἴδρυσιν εργοστασίου άμμωνίας εἰς περιοχὴν ἐγγύτατα τοῦ εργοστασίου άζώτου. Ἐπρεπε δὲ μὲν νὰ προβλέπεται ἡ εἰσοδός μας εἰς τὴν Κοινὴν Ἀγορὰν ἢ εἰς τοὺς EFTA καὶ ἐπομένως ἡ ἐγκατάλειψις πολιτικῆς αὐταρκειᾶς. Ἀνταγωνιστικότης προϊόντων τῆς βιομηχανίας άζώτου μετὰ σύστημα Κόππερς ἀπεκλείετο, δεδομένου, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὅτι ἡ ἀπόκτησις ὑδρογόνου ἀπὸ μαζοῦτ ἐπικρατοῦσα εἰς τὰς χώρας τῆς EOK σημαίνει μεγίστην μείωσιν τῶν δαπανῶν ἐγκαταστάσεως καὶ τοῦ κόστους τῶν λιπασμάτων.

Η σύμβασις ἡ ὁποία συνήθη μετὰ τοὺς ἀναδόχους ὑπῆρξε βαρυτάτη, χωρὶς ὑπερβολῆν, ἀποικιακῆς μορφῆς, τοιαύτη ὥστε ἐτέθη εἰς κίνδυνον ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐξετελέσθη τὸ βασικὸν τοῦτο ἔργον ὑποδομῆς καὶ ἐδαπανήθη, ὡς θὰ ἴδωμεν, τὸ τεράστιον ποσοστὸν τῶν 75 ἐκατομμυρίων δολλαρίων κατ' ἐλάχιστον. Διότι μὴν ἀπατώμεθα περὶ τοιοῦτου ποσοῦ πρόκειται. Η σύμβασις ἔχει συναφθεῖ κυρίως μετὰ τὴν γερμανικὴν βιομηχανίαν. Ὅχι μόνον βοήθεια τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἢ τόσον διατυμπανισθεῖσα κατὰ τὴν σύναξιν τῆς Ἑλληνογερμανικῆς οἰκονομικῆς συμφωνίας καὶ Ἑλληνογερμανικῆς βιομηχανικῆς συνεργασίας δὲν διεφάνη κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ εργοστασίου, ἀλλ' ἀντίθετα σκληρὴ προσπάθεια ἀπομυζήσεως μετὰ κάθε τρόπο τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας. Η θριαμβολογία ποὺ συνώδευσε τὰς συμφωνίας αὐτὰς δὲν βρῆκε καμμίαν δικαιολογίαν στὴν σύμβασιν τοῦ άζώτου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου διελαλήθη ὅτι ἀφεώρα ὅχι μόνον εἰς τὴν ἐξοικονόμησιν συναλλαγματος ὑπολογιζομένην (ἄγνωστον πῶς ἀφοῦ ὄλα εἶναι ἀδέβαια, ἀφοῦ ἐγκατελείφθη τὸ ἐγχώριον ὑλικὸν διὰ τὴν παραγωγήν τῆς θειϊκῆς άμμωνίας) εἰς 15.000.000 δολάρια ἐτησίως, ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἰς τὴν παροχὴν εὐθηνῶν, πολὺ εὐθηνῶν λιπασμάτων εἰς τὸν γεωργικὸν πληθυσμόν. Ὁ δεύτερος σκοπὸς εἶναι πολὺ σπουδαιότερος, ἀπὸ τὸν πρῶτον. Η παροχὴ εἰς τὸν πενόμενον γεωργικὸν πληθυσμόν, τὸν ἔχοντα τάσῃν ἀνάγκην ἐνισχύσεως ἀφθόνων καὶ εὐθηνῶν λιπασμάτων θὰ ἦτο μέγα ἀγαθόν, θ' ἀπετέλε ἀπαρχὴν οἰκο-

νομικής ανασυγκροτήσεως τῆς γεωργίας μας, με ἀποτέλεσμα τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ γεωργικοῦ εἰσοδήματος, ποῦ εἶναι σήμερον τόσο χαμηλόν. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς δυστυχῶς ὄχι μόνον δὲν πρόκειται νὰ πραγ-

ματοποιηθεῖ ἀλλ' ἀντιθέτως δημιουργεῖται ὁ κίνδυνος νὰ ματαιωθῇ ἐὰν δὲν ἀνατραποῦν αἱ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν εἰς τοὺς κυβερνῶντας κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως.

III. Διαψεύσεις ἐπαγγελιῶν. Τὸ οἰκονομικὸν ναυάγιον

Καὶ ἡ βιομηχανία ἀζωτούχων λιπασμάτων ἐχαιρετίσθη ὅπως κάθε βιομηχανικὸν ἢ τεχνικὸν ἔργον τῆς τέως Κυβερνήσεως Καραμανλῆ ἀπὸ πομπῶδεις ἐκφράσεις καὶ ἀνακριβεῖς δηλώσεις. Δὲν διέφερον πρὸ τεσσάρων ἐτῶν αἱ δηλώσεις τοῦ κ. Καραμανλῆ καὶ τῶν ὑπουργῶν του ἀπὸ τὰς προσφάτους τοῦ κ. Παπαληγούρα περὶ «βιομηχανικῆς ἐπαναστάσεως» κατὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ ἐργοστασίου ἀλουμινίου.

Ἄλλά: Κανὲν πρόγραμμα, καμμία μελέτη, καμμία πρόβλεψις δικαιολογοῦσα τὰς δηλώσεις.

Ἀποτέλεσμα: Ἀστρονομικαὶ ὑπερβάσεις δαπανῶν, σφάλματα κατασκευῆς, ζημίαι τεράστιαι, βαθμιαία ἐγκατάλειψις τῶν εὐεργημάτων, χαρακτηρίζουν τὸ ἐργοστάσιον Ἀζώτου.

Τὸ κρατικὸν ἐργοστάσιον ἀζωτούχων λιπασμάτων, τὸ κατασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἐταιρειῶν *Ammonia Casale* καὶ *Udde* εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς κυβερνητικῆς ἐπιπολαιότητος καὶ ἀποδεικνύει πόσον ἐδικαιώθησαν αἱ προβλέψεις μου ὡς εἰσηγητοῦ τῆς μειοψηφίας εἰς τὴν Βουλὴν τὴν 30 Μαρτίου 1959 (βλ. ἐπίσημα πρακτικὰ) διὰ τὴν ἄλλην αὐτὴν «μεγαλειώδη» προσπάθειαν πραγματοποιήσεως ἐνὸς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων βιομηχανικῶν ἔργων τῆς Χώρας, ὅπως τὸ ἐχαρακτήρισε τότε ἡ Κυβέρνησις Καραμανλῆ. Εἰς τὰς 28 Ἰανουαρίου τοῦ 1959 ὁ κ. Καραμανλῆς ἀνεκοίνωσεν τὸ γεγονός τῆς ὀριστικῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως καὶ ἐξῆρε τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς. Εἶπε μεταξύ ἄλλων τὰ ἐξῆς: (βλέπε «Καθημερινὴν» τῆς 29.1.59) «Ἡ ἴδρυσις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι ἀποτελεῖ γεγονός ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν Ἐθνικὴν οἰκονομίαν, διότι ἡ ὑπὸ ἴδρυσιν μονὰς εἶναι μεγάλη ὄχι μόνον διὰ τὰς ἐλληνικὰς συνθήκας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένας χώρας. Αὐτὴ θ' ἀποτελέσῃ τὸ μεγαλύτερον βιομηχανικὸν συγκρότημα τῆς χώρας καὶ θὰ συμβάλῃ οὐσιωδῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῆς. Θὰ ἀπαιτηθῇ συνολικὴ εἰς συνάλλαγμα καὶ δραχμὰς δαπάνη, ἐγγίζουσα τὰ 38.000.000 δολλάρια. Τὸ σύνολον τῆς ἀπαιτηθησομένης διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου εἰς συνάλλαγμα δαπάνης ἔχει ἐξασφαλισθῆ ἀφ' ἐνὸς μὲν κατὰ τὸ ποσὸν τῶν 12 ἑκατομ. δολλαρίων ὑπὸ τοῦ Ταμείου Δανείων τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως ἐξοφλητέον ἐντὸς 12 ἐτῶν, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν ἐκ τῆς παρεχομένης ὑπὸ τῶν ἀναδόχων χρηματοδοτήσεως.

»Ἡ ὅλη δαπάνη ἡ ὁποία θὰ ἀπαιτηθῇ, θὰ ἐξοφληθῇ ἐντὸς 9ετίας ἀπὸ τῆς σήμερον (δηλ. Μάρτιον 1959) καὶ δὴ ἐκ τῶν κερδῶν τὰ ὁποῖα ἀναμένονται ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐργοστασίου».

Δηλαδή ἡ πολιτικὴ τὴν ὁποῖαν ἤθελε ν' ἀκολουθῆσθαι ἡ Κυβέρνησις ἦτο ἡ αὐτοχρηματοδότησις τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Καραμανλῆς ὠμίλει περὶ κερδῶν τὰ ὁποῖα σμειωτέον πρέπει νὰ εἶναι ἀνύπαρκτα, χάριν τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ τῆς χορηγίας εὐθηνῶν λιπασμάτων εἰς τοὺς ἀγρότας.

Εἰς τὰς 30 Μαρτίου τοῦ 1959 διεξήχθη μεγάλη συζήτησις εἰς τὴν Βουλὴν. Ὁ τότε εἰσηγητῆς τῆς πλειοψηφίας καὶ τέως ὑπουργὸς τῆς Βιομηχανίας κ. Μπουρνιάς, ἐβεβαίωσε ὅτι τὸ σύνολον τῆς δαπάνης θὰ ἀνέλθῃ εἰς 38.690.000 δολλάρια. Ἀπεδείχθη ὅμως τότε ὑπ' ἐμοῦ ὅτι τὸ ποσὸν τῶν 38 ἑκατομμυρίων δολλαρίων ποῦ μὲ πείσμα ὑπεστήριζεν εἰς τὴν συνεδρίασιν αὐτὴν ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Συντονισμοῦ κ. Πρωτοπαπαδάκης καὶ ὁ κ. Καραμανλῆς εἰς δηλώσεις πρὸς τὸν τύπον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν πραγματικότητα. Ὡς εἰσηγητῆς τῆς μειοψηφίας ἐπέμεινα μετὰ φορτικότητος, ὅτι ἡ δαπάνη θ' ἀνέλθῃ τουλάχιστον εἰς 60 ἑκατ. δολλάρια. Εἶπα τότε κατὰ λέξιν τὰ ἐξῆς (βλ. Ἐπ. Πρακτικὰ 30.3.59): «Ἡ δαπάνη τοῦ ἐργοστασίου Ἀζώτου δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν 60.000.000 δολλαρίων. Ὁ κ. Καραμανλῆς πρὶν ἀπὸ 3 μῆνας μᾶς ὠμίλησε περὶ 38.000.000 δολλαρίων. Διὰ ποῖον λόγον αὐτὴ ἡ προσπάθεια μειώσεως;

«Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἄλλην δήλωσιν ὅτι τὸ τεράστιον αὐτὸ ποσὸν θὰ ἐξυπηρετηθῇ καὶ θὰ ἐξοφληθῇ ἀπὸ τὰ κέρδη τοῦ ἐργοστασίου. Δηλαδή τί φαντάζεσθε—εἶπον—ὅτι ἡ πληρωμὴ θὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ προϊόν τῆς ἐκμεταλλεύσεως; Τὸ δάνειον τῶν 12.000.000 δολλαρίων εἶναι 12-ετοῦς λήξεως ἀπὸ σήμερον. Αἱ πιστώσεις αἱ ὁποῖαι χορηγοῦνται ὑπὸ βαρυτάτους ὄρους ἐπιτοκίου παρὰ τῶν Γερμανικῶν ἐργοστασίων, εἶναι δι' ἐννέα χρόνια ἀπὸ σήμερον. Τὸ ἐργοστάσιον θέλει 3½ χρόνια διὰ νὰ τεθῇ εἰς λειτουργίαν. Δηλαδή κατὰ τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα τῶν 5 ἐτῶν θὰ πληρωθῇ ὅλο τὸ ποσὸν αὐτό; Ἀπὸ τί; Δὲν πιστεύω νὰ σοβαρευώμεθα ὅτι θὰ πληρωθῇ εἰς διάρκειαν 5 ἐτῶν ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον. Ἐὰν πρόκειται περὶ αὐτοῦ, τότε ἡ τι-

μ ἢ τ ῶ ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν θ ἄ φ θ ᾶ σ η ε ἰ ς ὕ ψ ο ς δ υ σ θ ε ῶ ρ α τ ο ν . Ὅ τ α ν ἄ ν α π τ ῦ ξ ω τ ᾶ μ ἔ ρ η τ ῆ ς σ υ μ β ᾶ σ ε ω ς , θ ἄ ἴ δ ω μ ε ν κ α ἰ δ ι ᾶ π ο ἰ ο υ ς λ ὄ γ ο υ ς φ θ ᾶ ν ο μ ε ν ε ἰ ς α ὐ τ ὸ τ ὸ τ ε ρ ᾶ σ τ ι ο ν κ ὄ σ τ ο ς , ἔ ἂ ν α ὐ τ ὸ τ ὸ κ ὄ σ τ ο ς ἄ ν τ ι π ρ ο σ ω π ε ὕ η π ρ ᾶ γ μ α τ ι τ ῆ ν ἄ ξ ῖ α ν τ ῆ ν ὀ π ο ἰ ᾶ ν θ ἄ ἔ π ε ν δ ὕ σ ω μ ε ν ε ἰ ς α ὐ τ ὸ τ ὸ ἔ ρ γ ο σ τ ᾶ σ ι ο ν . Ἄ λ λ ᾶ ἔ κ ε ἴ ν ο τ ὸ ὀ π ο ἰ ο ν ἄ π ὸ τ ο ὕ δ ε ἰ π ρ ἔ π ε ι ν ᾶ τ ο ν ι σ θ ῆ , ε ἶ ν α ι ὅ τ ι τ ὸ κ ὄ σ τ ο ς τ ῶ ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν δ ἔ ν ἄ φ ῆ ν ε ι π ε ρ ι θ ῶ ρ ι α δ ι ᾶ κ ἔ ρ δ η .

» Ἐχῶ τὴν γνώμην καὶ νομίζω, διὰ ἐκφράζω καὶ τὴν γνώμην τοῦ κόμματος εἰς τὸ ὁποῖον ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀνήκω, ὅτι τὸ ἔργο σ τ ᾶ σ ι ο ν π ρ ἔ π ε ι ν ᾶ π λ η ρ ω θ ῆ ὀ λ ὀ κ λ η ρ ο ν ἄ π ὸ τ ὸ ν π ρ ο ὕ π ο λ ο γ ι σ μ ὸ ν , ἄ π ὸ τ ᾶ ς ἔ π ε ν δ ὕ σ ε ι ς . Διότι οἰονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ κόστος, τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν π ρ ἔ π ε ι ν ᾶ π α ρ α δ ο θ ῆ ε ἰ ς τ ῆ ν ἄ γ ρ ο τ ι κ ῆ ν ο ἰ κ ο ν ο μ ῖ α ν . Δὲν π ρ ἔ π ε ι ν ᾶ ἔ χ ω μ ε ν τ ῆ ν ἄ ξ ῖ ω σ ῖ ν τ ὸ ἔ ρ γ ο σ τ ᾶ σ ι ο ν ν ᾶ ἔ ξ υ π η ρ ε τ ῆ σ η τ ὸ κ ε φ ᾶ λ α ἰ ο ν , τ ὸ ὀ π ο ἰ ο ν θ ᾶ δ ι α τ ε θ ῆ , διότι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ματαιοῦται ὁ σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως τῆς βιομηχανίας δηλ. τῆς χορηγήσεως εὐθηνῶν λιπασμάτων στὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν. Ὁ λ ὀ κ λ η ρ ο ν τ ὸ β ᾶ ρ ο ς θ ᾶ ἄ ν α λ ᾶ β ῆ ὀ π ρ ο ὕ π ο λ ο γ ι σ μ ὸ ς » .

Πρὸ τίνος ἐζήτησα πληροφορίας ἀπὸ τὰς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, συγκεκριμένως τὴν ὑπηρεσίαν ἐλέγχου κατασκευῆς κρατικῶν ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ῦ ἄ ζ ω τ ο ὕ χ ω ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν , π ε ρ ῖ τ ῆ ς π ρ ο ὀ δ ο υ τ ῶ ν ἔ ρ γ ω ν τ ο ὗ ἔ ρ γ ο σ τ ᾶ σ ι ο ῦ λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν . Λοιπὸν αἱ ὑπηρεσίαι ὑπελόγιζον πρὸ τριῶν μηνῶν ὡς ἐλαχίστην δαπάνην τὸ ποσὸν τῶν 60 ἐκ. δολλαρίων.

Σήμερον αἱ ὑπηρεσίαι ἀναβιβάζουν τὴν δαπάνην εἰς 64 ἐκ. δολλ. Εἰς τὸ ποσὸν ὅμως αὐτὸ δὲν περιλαμβάνονται οἱ ἐνδιάμεσοι τόκοι τῶν δανείων. Δὲν περιλαμβάνονται αἱ δαπάναι τῆς ὑπηρεσίας ἐλέγχου μιᾶς πολυτελεστάτης ὑπηρεσίας, ἡ ἀμοιβὴ τοῦ τεχνικοῦ γραφείου ποῦ ὅπως ὅλοι οἱ ξένοι δὲν εἶναι καθόλου φειδωλὸν εἰς ἀξιώσεις καὶ ἄλλαι πλεῖσται δαπάναι, αἱ ὁποῖαι θ' ἀ ν α β ι β ᾶ σ ο υ ν τ ὸ ὀ λ ι κ ὸ ν κ ὄ σ τ ο ς τ ο ὗ ἔ ρ γ ο σ τ ᾶ σ ι ο ῦ ε ἰ ς 75 ἐ κ α τ ο μ . δ ο λ λ . Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν ἀμφισβητεῖται πλέον ἀπὸ κανένα. Πολὺ ὕστερα ἀπὸ ἐμὲ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνασκόπησιν τῆς ἐβδομάδος ἡ «Καθημερινή» τῆς 6.7.63 γράφει διὰ τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν ἄ ζ ω τ ο ὕ χ ω ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν : « Ἄ ν ε γ ε ρ θ ἔ ν β ᾶ σ ε ι ο ὡ γ ῖ ἄ ρ τ ῖ α ς μ ε λ ἔ τ η ς ἔ σ τ ο ἰ χ ῖ σ ε ν ε ἰ ς τ ὸ Δ η μ ὴ σ ι ο ν π ε ρ ῖ τ ᾶ 75 ἐ κ . δ ο λ λ ᾶ ο ς , π ο σ ὸ ν

π ο λ λ α π λ ᾶ σ ι ο ν τ ο ὗ ἄ ρ χ ι κ ῶ ς π ρ ο β λ ε φ θ ἔ ν τ ο ς » .

Οὕτω καὶ εἰς τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν ἄ ζ ω τ ο ὕ χ ω ν λ ι π α σ μ ᾶ τ ω ν σ η μ ε ἰ ο ὕ τ α ἰ ὑ π ἔ ρ β α σ ῖ ς 100% ἐ π ἰ τ ο ὗ ἄ ρ χ ι κ ο ὗ π ρ ο ὕ π ο λ ο γ ι σ μ ο ὗ . Καὶ ἐρωτᾶται: πῶς συμβαίνει νὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ δίδω ἀπολύτως ἀκριβεῖς ἀριθμοὺς δαπάνης τῶν ἔργων προτοῦ ταῦτα ἀποπερατωθῶν λ.χ. διὰ τὴν ὑδρευσιν τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὴν Πλατείαν Ὀμονοίας, διὰ τὸ κόστος τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ποῦ ἐπιτέλους δὲν ἔχω τὴν εἰδικότητα εἰς ὅλα τὰ τεχνικὰ θέματα καὶ ὄχι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν τεχνικῶν Ὑπουργείων; Ἡ ἐξήγησις εἶναι ὅτι παρεμβαίνει ἡ μανία αὐτοδιαφημίσεως καὶ ἐμφανίζονται τὰ πομπωδῶς ἐξαγγελλόμενα ὑπὸ πρίσμα τελείως παραμορφωτικὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Σύμφωνα μὲ τὰς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ, προβλέπεται νὰ περατωθῆ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1964 ὁπότε θὰ ἀρχίσουν δοκιμαί ποῦ πιθανὸν νὰ διαρκέσουν 9 μῆνας ἀντὶ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1962, δηλαδὴ ὅτι ἡ ἀποπεράτωσις αὐτοῦ θὰ καθυστερήσῃ τουλάχιστον δύο ἔτη.

Ἡ τεχνητὴ λίμνη ἡ τροφοδοτουμένη ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ Περδίκια (θεωρητικῆς περιεκτικότητος 13.000.000 κυβ. μέτρων) διὰ τὴν ὁποῖαν ἐδαπανήθη ποσὸν 94 ἑκατομ. δραχμῶν καὶ ἐπὶ πλέον 10 ἑκατ. δραχ. μέχρι σήμερον δι' ἔργα ἐξυγιάνσεως τὰ ὁποῖα θ' αὐξηθοῦν, διέρρευσε καὶ ἐξασκολεθεῖ νὰ διαρρέῃ χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ συγκρατήσῃ τὸ νερὸ ἐξ αἰτίας καρστικῶν φαινομένων. Τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τὴν ἔκαμαν Γερμανοί, ἡ Ἑταιρεία KOKS παραλείψαντες γεωλογικὴν ἔρευναν.

Ὁμιλοῦν σήμερον διὰ στεγάνωσιν τῆς λίμνης Περδίκια. Ἡ ἀμφιδόλου ἀποτελεσματικότητος αὐτῆ λύσις προβλέπεται ὅτι θὰ στοιχίσει δαπάνην ἄνω τῶν 50 ἑκατομ. δραχ. κατὰ πληροφορίας τῶν ἀρμοδίων. Ἄλλη λύσις θὰ ἦτο διὰ σωληνώσεως νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν τὰ νερὰ τῆς παρακειμένης λίμνης Χειμαδίτιδος.

Ἡ λύσις αὕτη θὰ προκαλέσῃ ὅμως σάλον μεταξὺ τῶν καλλιεργητῶν τῆς περιοχῆς, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν τὸ νερὸ τῆς Χειμαδίτιδος δι' ἀρδευτικούς σκοπούς. Εἰς σχετικὴν ἄλλωστε προμελέτην, ὅταν ἀπεφασίζετο ἀπὸ ποῦ θὰ ἐγίνετο ἡ εὕρεσις νεροῦ διὰ τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν , ἀ ν α φ ἔ ρ ε τ α ἰ ἡ ἐ γ κ α τ ᾶ λ ε ἰ ψ ῖ ς τ ῆ ς Χ ε ἰ μ α δ ῖ τ ῖ δ ο ς , διότι τὸ ὑδατικὸν δυναμικὸν τῆς μόλις ἐπαρκεῖ δι' ἀρδευσιν τῆς περιοχῆς. Ἄλλὰ τὸ ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ν Ἀζώτου ἔχει ἀνάγκην τεραστίων ποσοτήτων ὕδατος διὰ νὰ λειτουργήσῃ. Τί θὰ γίνῃ; Ἄγνωστον. Ὁμιλοῦν διὰ ἀρτεσιανὰ καὶ ἄλλας λύσεις κάθε ἄλλο παρὰ σοβαράς.

Ὁ εἰσηγητὴς τῆς πλειοψηφίας κ. Μπουρνιάς εἶπεν εἰς τὴν Βουλὴν μεταξὺ ἄλλων θριαμβολογιῶν: «Διὰ τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν ἔργοσ τ ᾶ σ ι ο ῦ ὅλα τὰ ἄζωτῶχα λιπάσματα τῆς χώρας ἀνερχόμενα εἰς 354.000 τόνους ἐτησίως θὰ παράγονται εἰς τὴν

χώραν από πρώτην ύλην ἀποκλειστικῶς Ἑλληνικῆν. Οὐδεμία πρώτη ύλη θὰ εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ πρώτη ύλη ἢ ὁποία θὰ χρησιμοποιηθῆται εἰς τὸ ἐργοστάσιον θὰ εἶναι κατὰ κύριον λόγον ὁ λιγνίτης Πτολεμαΐδος, ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, ἡ γύψος, ἢ ὁποία ἀφθονεῖ εἰς τὴν χώραν μας καὶ ὁ ἀσβεστόλιθος». Λοιπὸν τίποτε δὲν ἔμενεν ὀρθιον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰσχυρισμούς, ἢ μᾶλλον θ' ἀπομείνουν ὡς ἐγχώρια ὑλικά μόνον ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ καὶ ὁ ἀσβεστόλιθος! Ἡ γύψος ἐγκατελείφθη διότι ἡ μεταφορὰ τῆς ἐκ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν τῆς Κρήτης ἐθεωρήθη δαπανηρά. Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ὁ σιδηροπυρίτης τῆς Χαλκιδικῆς τὸν ὁποῖον προέβλεπε ἐπίσης ἡ σύμβασις πρὸς παραγωγὴν θειικοῦ ὀξέος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν εὐρέθησαν λόγοι διὰ ν' ἀποκλεισθῆ. Ὑπεστηρίχθη ὅτι τὰ ἀποθέματα τοῦ σιδηροπυρίτου τῆς Χαλκιδικῆς δὲν εἶναι ἐπαρκῆ. Καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῆς συμβάσεως ἡ Κυβέρνησις προέβη εἰς τροποποιήσιν αὐτῆς μὲ σκοπὸν τὴν χρησιμοποίησιν καθαροῦ θείου εἰσαγομένου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πρὸς παραγωγὴν τοῦ θειικοῦ ὀξέος.

Ἡ ἐγκατάστασις ἀνετέθη εἰς Ἀμερικανικὸν οἶκον. Θὰ εἰσάγωνται ἐτησίως 50.000 τόννοι καθαροῦ θείου πρὸς παραγωγὴν θειικοῦ ὀξέος μὲ ἐξαγωγήν συναλλάγματος 1.500.000 δολλαρίων ἐτησίως.

Ἀλλὰ τὸ τεράστιον σφάλμα ποὺ διεπράχθη εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀζώτου ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἔλλειψιν βιομηχανικοῦ προγραμματισμοῦ εἶναι ἄλλο. Χρησιμοποιεῖται λιγνίτης πρὸς ἐξαερίωσιν καὶ ἀπόκτησιν τοῦ ἀναγκαίου ὕδρογόνου διὰ τὴν παραγωγὴν Ἀμμωνίας. Ἀλλὰ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Μαζοῦτ διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὕδρογόνου ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα πολὺ μικρότερον κόστος ἐργοστασίου καὶ πολὺ μικρότερον κόστος λιπασμάτων. Ἄν εἶχε προγραμματισθῆ ἡ κατασκευὴ τοῦ δευτέρου διυλιστηρίου εἰς Θεσσαλονίκην μὲ παράλληλον βιομηχανίαν τὴν παραγωγὴν ἀμμωνίας καὶ μάλιστα εἰς ποσὸν ἐπαρκῆ διὰ τὰ 3 ἐργοστάσια λιπασμάτων, τὸ ἐργοστάσιον τῶν ἀζωτούχων τῆς Πτολεμαΐδος καὶ τὰ δύο φωσφορικῶν λ.χ. ἐὰν ἐπεδιώκετο ὡς ὑπεστηρίχθη ἀπὸ τὴν Ἀντιπολίτευσιν ἐργοστάσιον ἀμμωνίας 300.000 τόννων ὡς ἡ πρότασις IDI διὰ τὸ 2ον Διυλιστήριο θὰ εἶχαμεν λιπάσματα πάμφθινα.

Εἰς τὸ «Δελτίον Οἰκονομικῆς Ἐνημερώσεως» (ἐκδοσιν τοῦ πρακτορείου εἰδήσεων «HELLENEWS» τῆς 9.10.62, ἀρ. φύλλου 192, ἀναγράφεται ὅτι «τὸ κόστος τοῦ ἐργοστασίου τῆς Πτολεμαΐδος θὰ εἶναι κατὰ 30% ἀνώτερον τοῦ διεθνούς. Μὲ τὸ σύστημα παραγωγῆς ἀπὸ μαζοῦτ τὸ κόστος κατασκευῆς τοῦ ἔργου θὰ ἀνήρχετο εἰς 35.000.000 δολάρια περίπου.

«Τὰ ἀντίστοιχα οἰκονομικὰ καὶ τεχνικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἰδρυθέντος πλησίον τοῦ Βελιγραδίου ἐργοστασίου ἀζωτούχων λιπασμάτων εἶναι: Ἐναρξίς κατασκευῆς ἀρχαί 1959.

Ἐναρξίς παραγωγῆς ἀρχαί 1962. Δυναμικότης 90.000 τόννοι μονάδων ἀζώτου. Κόστος κατασκευῆς 32.000.000 δολλάρια».

(Ἐργοστάσιον Πτολεμαΐδος. Ἐναρξίς κατασκευῆς 1959. Ἐναρξίς παραγωγῆς πιθανὸν ἀρχαί 1964. Δυναμικότης 74.000 τόννοι μονάδων ἀζώτου. Κόστος κατασκευῆς 64.000.000 δολλάρια χωρὶς ἐνδιαμέσους τόκους!).

Ἀφ' ἐτέρου εἰς τὴν ἡμερησίαν ἐφημερίδα «Ἐξπρές» ἐπίσης τοῦ πρακτορείου εἰδήσεων HELLENEWS τῆς 24.4.62 ὑπάρχει ἡ πληροφορία:

«Ἡ διαφορὰ κόστους παραγωγῆς ἀμμωνίας ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου ἀζωτούχων λιπασμάτων Πτολεμαΐδος εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τοῦτο χρησιμοποιήσῃ Μαζοῦτ ἀντὶ τοῦ λιγνίτου, ὑπελογίσθη εἰς 38% ἐπιλάττον».

Ὁ Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος τῆς 14)3)63 ἀναγράφει: «Πρόβλημα διογκώσεως — σοβαρὰς μάλιστα — τοῦ κόστους παραγωγῆς δημιουργεῖ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ λιγνίτου. Καθ' ὄρισμένας μάλιστα ἐκτιμήσεις τὸ κατὰ τόννον προϊόντος κόστος τοῦ ἐργοστασίου, ἐκ τοῦ λόγου τούτου, καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν θὰ ἐπιβαρυνθῆ δι' ἀπόσβεσιν ὀλοκλήρου τῆς δαπάνης τοῦ ἔργου, δὲν θὰ εἶναι κατώτερον τῶν 50 δολλαρίων, ἐνῶ ἡ διεθνὴς τιμὴ του κυμαίνεται σήμερον περίξ τῶν 30 δολλαρίων».

Εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀποτυχίας τοῦ ἐργοστασίου Πτολεμαΐδος ἦλθεν ἡ ἐπίσημος εἰδησις ὅτι ὁσον ἀφορᾷ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ Ἀζώτου ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα ἐπενδύσεων ἀπέρριψεν ὀριστικῶς τὴν αἴτησιν χρηματοδοτήσεών τους. Ὡς λόγος τῆς ἀπορρίψεως φαίνεται τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐργοστάσιον στηρίζεται εἰς πεπαλαιωμένην τεχνικὴν μέθοδον (χρησιμοποίησις λιγνίτου), ἡ δὲ Τράπεζα δὲν ἐπιθυμεῖ διὰ λόγους ἐντυπώσεων νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν διεθνή κεφαλαιαγορὰν ὡς χρηματοδοτοῦσα ἔργον μὴ συγχρονισμένον ἀπὸ πλευρᾶς τεχνικῶν μεθόδων λειτουργίας του. («Οἰκονομικὸς Ταχυδρόμος», 9.5.63).

«Τὸ Ὑπουργεῖον ἀντιμετωπίζει τῶρα τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐργοστασίου ἐξαερίωσεως τοῦ λιγνίτου διὰ νὰ παραγάγῃ ὕδρογόνον ἀπὸ μαζοῦτ ἢ νὰ προμηθεύεται τὴν ἀμμωνίαν ἀπὸ τὸ 2ον Διυλιστήριο».

«Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ἐπιτευχθῆ μείωσις τοῦ κόστους τῶν λιπασμάτων, ἡ ὁποία εἶναι ἐπιβεβλημένη λόγῳ τοῦ κινδύνου νὰ διαμορφωθῆ ὑψηλὸν τοιοῦτον ἐξ αἰτίας τῶν ἠϋξημένων δαπανῶν κατασκευῆς τοῦ ἐργοστασίου (ἐννοεῖται μὲ ἀπώλειαν τῶν διατεθέντων κεφαλαίων!).

»Θεωρεῖται ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἐπάρκεια πετρελαίου μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ δευτέρου διυλιστηρίου, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς πρώτη ύλη καὶ εἰς τὸ ἐργοστάσιον ἀζώτου». («Ἐξπρές», 26.5.63).

Φυσικὰ ἐγκατελείφθη ἡ ἀναγκαστικῶς θὰ ἐγκαταλειφθῆ ἡ παραπλανητικὴ δῆλωσις τοῦ κ. Καραμανλῆ, ὅτι ἡ συνολικὴ δαπάνη θὰ

έξοφληθή εντός εννέα ετών από το 1959, δηλαδή εντός 4 ετών από της πιθανής έναρξης της λειτουργίας του εργοστασίου.

Μία τοιαύτη απόφασις θα ανεβίβαζε την τιμήν των λιπασμάτων εις άστρονομικά ύψη.

Σπανίως, όμολογουμένως, συνεσωρεύθησαν τόσαι άνωμαλίας εις μίαν επένδυσιν, ή αντι-μετώπισις δέ αυτών έχει φέρει εις άμηχανίαν όλους τους άρμοδίους. Καί φυσικά αί λύσεις αναζητούνται εις την σφαίραν των τεχνασμάτων. Ούτω, όσον άφορά το ύψηλόν κόστος του παραχθησομένου προϊόντος σχεδιάζονται τά έξής: Νά χωρισθή το κόστος της κατασκευής του εργοστασίου εις δύο μέρη, άφ' ενός μόν εις δαπάνας ύποδομής, καθοριζόμενας εις είκοσι περίπου εκατομμύρια δολλάρια και άφ' έτέρου εις δαπάνας κατασκευής του καθαυτο εργοστασίου, ύπολογιζόμενας εις τεσσαράκοντα πέντε περίπου εκατομμύρια δολλαρίων. Ο διαχωρισμός αυτός έχει την έννοιαν ότι το εργοστάσιον άζώτου θα βαρύνη ή έξυπηρέτησις (καταβολή τοκοχρεωλυσιών κλπ.) δια τα 45 μόνον εκατ. δολλαρίων, του θεωρουμένου ως καθαυτο κόστους κατασκευής του, όχι δέ και δια τα 20 εκατ. δολλ. των « έργων ύποδομής », τά όποία, προφανώς, θα μετατεθούν εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού. Έφ' όσον δέ μειωθή με την μέθοδον αυτήν το προς έξυπηρέτησιν κεφάλαιον του εργοστασίου, θα περιορισθή, πλασματικώς, και το κόστος του προϊόντος του.

Αυτά είναι άνοησίαι. Το γεγονός είναι ότι ή έξυπηρέτησις του κεφαλαίου εγκαταστάσεως των 64 εκατομμυρίων δολλαρίων είναι προβληματική. Με έτησίαν έξυπηρέτησιν 14% (έξυπηρέτησις κεφαλαίου και δεκαετής απόσθεσις) το ύψος της έτησίας έξυπηρητήσεως θα άνέλθη εις 8.960.000 δολλάρια, δηλαδή δια την προβλεπομένην έτησίαν παραγωγήν 74.000 τόννους άζώτου 120 δολλάρια κατά τόννον άζώτου.

Το ύψος των σημερινών τιμών άζωτού-χων λιπασμάτων υπό την μορφήν της θει-

ϊκής (21% εις άζωτον) ή νιτριπής άμμωνίας (34% άζωτον) τσίφ Έλληνικόν λιμένα κυμαίνεται μεταξύ 140 - 150 δολλ. κατά τόννον άζώτου. Εις έκαστον τόννον λιπασμάτων άξίας 35 έως 50 δολλαρίων 25 έως 40 δολλάρια θα άποτελή την έτησίαν έξυπηρέτησιν κεφαλαίου. Άλλά το κόστος του προϊόντος χωρίς το βάρος έξυπηρητήσεως είναι ήδη 30% άνώτερον του διεθνούς!

Το συμπέρασμα είναι ότι οι Έλληνες άγρόται θα πληρώνουν τά έλληνικά λιπάσματα εις τιμάς πολύ μεγαλυτέρας των εκ του έξωτερικού σήμερα εισαγομένων.

Κατ' αυτάς συζητείται ο φορεύς της βιομηχανίας άζώτου. Η μορφή την όποιαν θα έχη ο φορεύς ούτος θα είναι εταιρεία με μετόχους την Άγροτικήν Τράπεζαν και τον ΟΒΑ. Άλλά προηγουμένως πρέπει να καθορισθή ποίον θα είναι το κόστος παραγωγής και ποία ή τιμή διαθέσεως των λιπασμάτων εις τον άγροτικόν κόσμον.

Πάντως γεγονός είναι ότι εύρισκόμεθα εις άπροχώρητον. Όχι μόνον αί πομπώδεις κυβερνητικάί επαγγελίαί διεψεύσθησαν κατά τον τραγικώτερον τρόπον, αλλά άκόμη και αί συγκρατημέναί έλπίδες εκείνων που δέν άκολουθούν την κυβέρνησιν εις τον όλισθηρόν της δρόμον, δέν βρήκαν καμμίαν άνταπόκρισιν. Το ναυάγιον ύπήρξε π λ ή ρ ε ς .

Το έργον της ίδρύσεως της βιομηχανίας άζώτου είναι εν από τά πλέον χαρακτηριστικά μιās άλλοπροσάλλου πολιτικής χωρίς μελέτας και χωρίς πρόγραμμα. Μιās πολιτικής που δέν άποβλέπει έκάστοτε εις τίποτε άλλο παρά εις την δημιουργίαν έντυπώσεων, άδιαφορούσα αν αυταί διαλυθούν άρκεί να προσπορίσουν εις τους δημιουργούς των όφέλη έντελώς ξένα προς τά συμφέροντα του λαού.

Άνακοίνωσις

Άπό 1ης Σεπτεμβρίου τά γραφεία των « Συγχρόνων Θεμάτων » μεταφέρονται όδός Διδότου 34